

“3 จังหวัดชายแดนใต้... โจทย์ที่ต้องการคำตอบ”

(ตอนที่ 1)

โดย คุณบรรจง นะแส

นายกสมาคมรักษ์ทะเลไทย

“ค่ายทหารที่ถูกปล้นปืน ที่เรียกว่า กองพันพัฒนาที่ 4 นั้น ในส่วนพวกผมที่เป็นชาวบ้านที่เกาะไอร้องเท่าที่เห็นบทบาทของเขา คือ รับส่งนักเรียน อย่างอื่นไม่รู้ว่าจะทำอะไรกันบ้าง”

“ก่อนเกิดเหตุการณ์รุนแรงในช่วงนี้ จริงๆ แล้วมันเกิดเหตุการณ์รุนแรงกับชาวบ้านกับผู้นำในพื้นที่มาแล้วไม่น้อยกว่า 20 กรณี แต่มันไม่เป็นข่าว”

“ก็มีบางปอนะคนที่มาเรียนศาสนาที่มีทั้งจากเขมร มาเลย์ อินโด หรือบรูไน”

“อายุผม 60 กว่าปีแล้ว เคยรับรู้การประท้วง การเดินขบวนของพี่น้องมุสลิมใน 3 จังหวัดมาก็หลายครั้ง ยังไม่เคยพบไม่เคยได้ยินการประท้วง การเดินขบวน เพื่อแบ่งแยกดินแดนสักครั้ง มีแต่การประท้วง การเดินขบวนเพื่อขอความเป็นธรรม”

“เรื่องฆ่าพระสงฆ์เป็นเรื่องสร้างสถานการณ์ คนมุสลิมจริงๆ เขาไม่ทำเด็ดขาด แม้ในสมัยสงครามก็มีข้อห้ามสำหรับมุสลิม คือห้ามฆ่านักบวช (ไม่ว่าศาสนาใด) สตรี และเด็ก”

คำพูดพร่ำพรั่งออกมาด้วยความอัดอั้นตันใจของประชาชนคนธรรมดาจากชุมชนมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนของภาคใต้ ที่มีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านเกิดเมืองนอนของพวกเขา และผู้คนในสังคมนี้รับรู้เพียงแง่มุมเดียว จากการแถลงข่าวของรัฐบาล จากภาพข่าวเหตุการณ์ของความรุนแรงที่โหด..ที่นั่น.. ไม่ว่าเหตุการณ์เผาโรงเรียน ปล้นปืนค่ายทหาร ฆ่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ ฆ่าพระสงฆ์ ฯลฯ

23 มกราคม 2547 เป็นการพบปะเพื่อประชุมกันของเครือข่ายมุสลิม 3 จังหวัดชายแดนใต้ ณ ห้องประชุมเล็กๆ ของคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จ.ปัตตานี เป็นการพบปะพูดคุยกันทุกๆ 2 เดือน ตามแผนการทำงานที่ก่อตัวและสานต่อกิจกรรมของชุมชนในโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ ซึ่งเรียกกันตามเจตนารมณ์ของโครงการว่า “โครงการดับบ้านดับเมือง” อันหมายถึงเราจะมาร่วมมือกันตกแต่ง ปรับปรุงให้ชุมชน หมู่บ้านของพวกเราในภาคใต้ให้น่าอยู่ ให้สุขสงบ ให้อุดมสมบูรณ์ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนโครงการจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) มีคณะกรรมการบริหารโครงการจากผู้ที่สนใจงานพัฒนา ทั้งที่เป็นผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการ และคนทำงานองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวน 18 คน มี รศ.ดร.เรียงชัย ดันสกุล จากคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มอ.หาดใหญ่ เป็นประธานคณะกรรมการบริหาร โครงการ มี นพ.บัญชา พงษ์พานิช เป็นผู้จัดการโครงการ มีคนทำงานกว่า 20 ชีวิตกระจายกันอยู่ตามเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ 14 จังหวัดของภาคใต้ โดยทำงานร่วมกับองค์กรภาคประชาชน 13 เครือข่าย

หนึ่งในเครือข่ายภาคประชาชน ที่ทางโครงการลงไปหนุนช่วยในระยะเวลา 1 ปีกว่าที่ผ่านมา คือ เครือข่ายชุมชนมุสลิม อันเกิดจากการรวมตัวของผู้นำมุสลิมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส หลังเกิดเหตุปล้นปืนและฆ่าทหารแห่งค่ายกองพันพัฒนาที่ 4 อ.เกาะไอร้อง จ.นราธิวาส เมื่อคืนวันที่ 4 มกราคม 2547 ที่ผ่านมา ทำให้สถานการณ์ในพื้นที่เต็มไปด้วยความวุ่นวาย สับสน และสร้างความตระหนกไปทั่วทั้งสังคมไทยเกิดอะไรขึ้น

ที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทางออกควรเป็นอย่างไร ทั้งต่อเหตุการณ์เฉพาะหน้า และแนวทางในการสร้างความสงบสุขของประชาชนในพื้นที่ระยะยาว ควรจะเป็นไปในรูปแบบและวิธีการอย่างไร มีโจทย์และข้อเสนอมากมายที่อยากหยิบยกขึ้นมา เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ ถกเถียง และหาคำตอบร่วมกันกว่า 40 ชีวิต ของคน หลายวัย หลายอาชีพ จากหลากหลายพื้นที่ เช่น จาก อ.สุคีริน อ.เจาะไอร้อง อ.ระแงะ จังหวัดนราธิวาส จาก อ.ยะรัง อ.ยะหริ่ง อ.โคกโพธิ์ อ.เมือง จังหวัดปัตตานี และจาก อ.รามัน อ.ยะหา จังหวัดยะลา ต่อคำถามถึง สถานการณ์ในพื้นที่ว่า หลังเกิดเหตุการณ์รุนแรงต่างๆ รวมไปถึงการเข้ามาแก้ไขสถานการณ์ของรัฐบาล สิ่งที่ถูกสะท้อนจากเวทีการพูดคุยที่น่าสนใจคือ

“การบุกค้นปอเนาะ มัสยิด เป็นการทำร้ายจิตใจมาก บางแห่งมีการรื้อค้นหนังสือ คัมภีร์ กระจาย กระจาย เป็นการไม่ให้เกียรติไม่เคารพสถานที่เลย”

“ที่จริงเหตุการณ์ที่สร้างความหวาดกลัวเกิดขึ้นตั้งแต่แผนปราบปรามพวกค้ายาเสพติดของรัฐบาล โน่น... ชาวบ้านได้พบเห็นคนดีๆ ถูกกลั่นแกล้ง ถูกฆ่าตายไปหลายคน... เรื่องโจรนิจาช่วงนั้นก็ป็นอีกเรื่องที่รัฐบาลไม่เข้าใจข้อเท็จจริงในพื้นที่”

“หัวหน้าของ สจ. สส. หรือ สจ. สส.ในพื้นที่นั้นแหละตัวดี พวกนี้ใหญ่คับบ้านคับเมือง บางพื้นที่ระดับผู้กำกับ นายอำเภอต้องไปคารวะพวกนี้ ไม่งั้นอยู่ไม่ได้ คนพวกนี้บางคนทำสิ่งผิดกฎหมายหลายเรื่อง คนทั้งหมู่บ้านรู้ แต่ทางราชการไม่เห็นจัดการได้ จะให้ชาวบ้านไว้วางใจหน่วยงานของรัฐได้อย่างไร”

“เราขอแค่ให้อยู่ดีกินดี ไม่ต้องออกไปหางานทำถึงมาเลย ให้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ให้ลูกหลานได้เรียนศาสนาได้เรียนหนังสือให้มีความรู้ประกอบอาชีพต่างๆ ได้”

“วันนี้ะหรือชาวบ้านกลัวทหารมากกว่าโจร”....

“แบบอรันะเธอ... ชาวบ้านหมดความศรัทธาไปนานแล้ว ตั้งแต่สั่งตำรวจให้ตีพี่น้องมุสลิมที่กำลังละหมาดที่หาดใหญ่ แล้วพูดบิดเบือนข้อเท็จจริงให้คนเข้าใจพี่น้องผิดๆ รวมไปถึงการจับหมอ และไต่ถามโดยกล่าวหาว่าเป็นกลุ่ม เจ.ไอ”

เหล่านี้คือความรู้สึกที่ตรงไปตรงมาของพี่น้องมุสลิมในพื้นที่จำนวนหนึ่ง ที่พรั่งพรูออกมาในเวที.... แล้วทางออกควรจะเป็นอย่างไ

“3 จังหวัดชายแดนใต้... โจทย์ที่ต้องการคำตอบ” (ตอนที่ 2)

คุณพิชัย รัตนพล คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณ (สมช.) เป็นผู้ที่ทุ่มเทความรู้ความสามารถของท่านที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ท่านตระเวนไปตามชุมชนหมู่บ้าน พบผู้นำชาวบ้านที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติ กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในขณะเดียวกันท่านก็รับรู้แนวคิด แนวปฏิบัติของหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา และวางทิศทางการพัฒนาของภาคใต้ ท่านสรุปว่าส่วนใหญ่คนของรัฐไม่เข้าใจแก่นแท้ของปัญหา มักถูกกับคักของปัญหาระดับผิวหน้า ทำให้แก้ปัญหาไม่ตรงจุด ผิดเพี้ยน และจะแก้ปัญหาไม่ได้ เพราะปัญหาของที่นี่มี 3 ระดับ ที่ราชการส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและเข้าไม่ถึง คือ ปัญหาระดับผิวหน้า ปัญหาเรื่องโครงสร้างและปัญหาทางจิตวิญญาณ

1. ปัญหาระดับผิวหน้า คือ ปัญหาความอดอยากยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาผู้มีอิทธิพล ซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป แนวทางการแก้ไขปัญหาไม่ได้เชื่อมโยงกับปัญหาทางโครงสร้างและจิตวิญญาณ ซึ่งต่างเชื่อมโยงถึงกันอย่างเหนียวแน่น ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของพื้นที่นี้

2. โครงสร้างของชุมชนมุสลิม เชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ระดับชุมชนมีโต๊ะอิหม่าม โต๊ะบิลา โต๊ะกอเต็บ และกรรมการมัสยิดจำนวนหนึ่ง ที่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลปกครองชุมชน การเกิดขึ้นของรูปแบบการเมืองการปกครองตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น หรือการปกครองส่วนภูมิภาค ได้สร้างกลไกใหม่เข้ามาสอดแทรกทับซ้อนองค์กรกลไกดั้งเดิมของชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นสิ่งแปลกใหม่ที่เกิดขึ้น และพัฒนามาตั้งแต่มีการจัดระบบการบริหารราชการ โดยไม่ได้หยิบยกเอาศักยภาพอันเป็นโครงสร้างดั้งเดิมของชุมชนขึ้นมาพิจารณาหนุนเสริมความแปลกแยกทับซ้อน ก่อให้เกิดความไร้เอกภาพในชุมชน เป็นความขัดแย้งเป็นการสร้างความอ่อนแอให้เกิดขึ้นในชุมชนมายาวนาน

3. ปัญหาทางจิตวิญญาณ เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้งของสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป้าหมายของชีวิตและสังคมของผู้คนอิงอยู่กับหลักคำสอนของศาสนา ในการมองโลก ในการใช้ชีวิต การใช้ชีวิตบนโลกปัจจุบัน (คunya) จะต้องเชื่อมโยงและไม่ขัดแย้งกับโลกหน้า (อะแกร์ส) อะไรคือภาระกิจบนโลกนี้ อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นอันเป็นความเชื่อมโยงเกี่ยวพันไปถึงโลกหน้า เป็นเรื่องที่กลไกแห่งรัฐมองข้ามไม่ให้ความสำคัญ บางคนยังดูหมิ่นดูแคลน ไม่ให้ความสำคัญในความเชื่อในวิถีแห่งการดำเนินชีวิตเช่นนั้น เพราะแตกต่างกับตัวเอง หรือเพราะตัวเองปราศจากความเชื่อ ความศรัทธา (แม้ได้ชื่อว่าตัวเองเป็นมุสลิม) ในขณะที่ชาวบ้านพื้นๆ คนธรรมดา ต่างยึดมั่นในความเชื่อความศรัทธาอย่างเคร่งครัด พร้อมเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อรักษาความเชื่อและความศรัทธา ซึ่งหน่วยงานเจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและเข้าไม่ถึงความรู้สึกนี้

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ เป็นเหตุผลหนึ่งของความขัดแย้งของเหตุการณ์รุนแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ความรู้ความเข้าใจ และความตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหาด้วยความเคารพด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันต่างหาก สังคมอเมริกันมีความขัดแย้งระหว่างคนสี

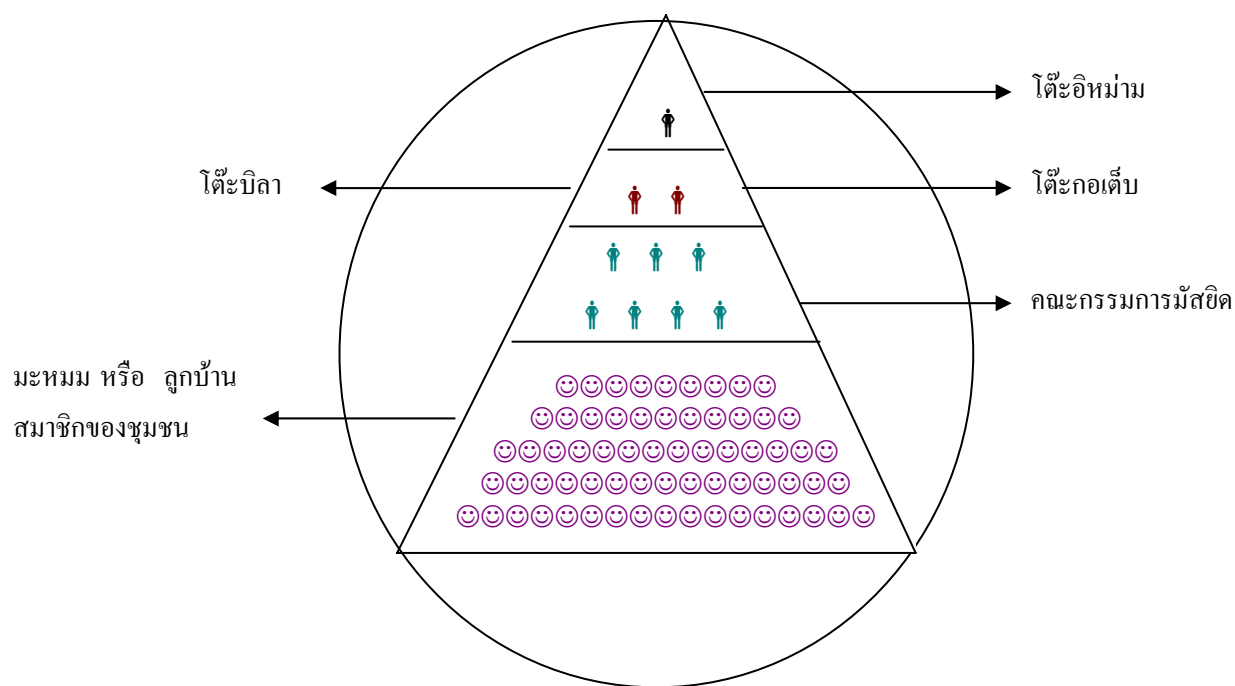
ผิวที่แตกต่างกัน งบประมาณพันถูกเหยียดหยามกันมาเป็นร้อยๆ ปี แต่ทำไมปัญหาดังกล่าวจึงทุเลาเบาบางลงเรื่อยๆ ไม่ขัดแย้งรุนแรงเพิ่มขึ้นในปัญหาดังกล่าว

พี่น้องใน 3 จังหวัดชายแดนของภาคใต้ เราไม่มีความแตกต่างกันในทางร่างกาย สีผิว ตรงกันข้ามเราเหมือนกันเกือบทุกเรื่อง ยกเว้นรสนับถือศาสนาต่างกัน ซึ่งก็เชื่อมโยงสู่การดำเนินชีวิตการประกอบศาสนกิจที่แตกต่างกันออกไป และไม่ได้เป็นเรื่องเลวร้ายแรง ตรงกันข้ามคือความสวยงาม คือความหลากหลายที่มีอยู่จริงบนโลกใบนี้ ซึ่งไม่มีใครที่จะกำจัดให้ส่วนหนึ่งส่วนใดให้หมดไปจากโลกนี้ได้ หันมาเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เคารพซึ่งกันและกัน คือทางออกที่ดีที่สุด และลงมือเรียนรู้ซึ่งกันและกันเถิด

“3 จังหวัดชายแดนใต้...โจทย์ที่ต้องการคำตอบ”

(ตอนที่ 3)

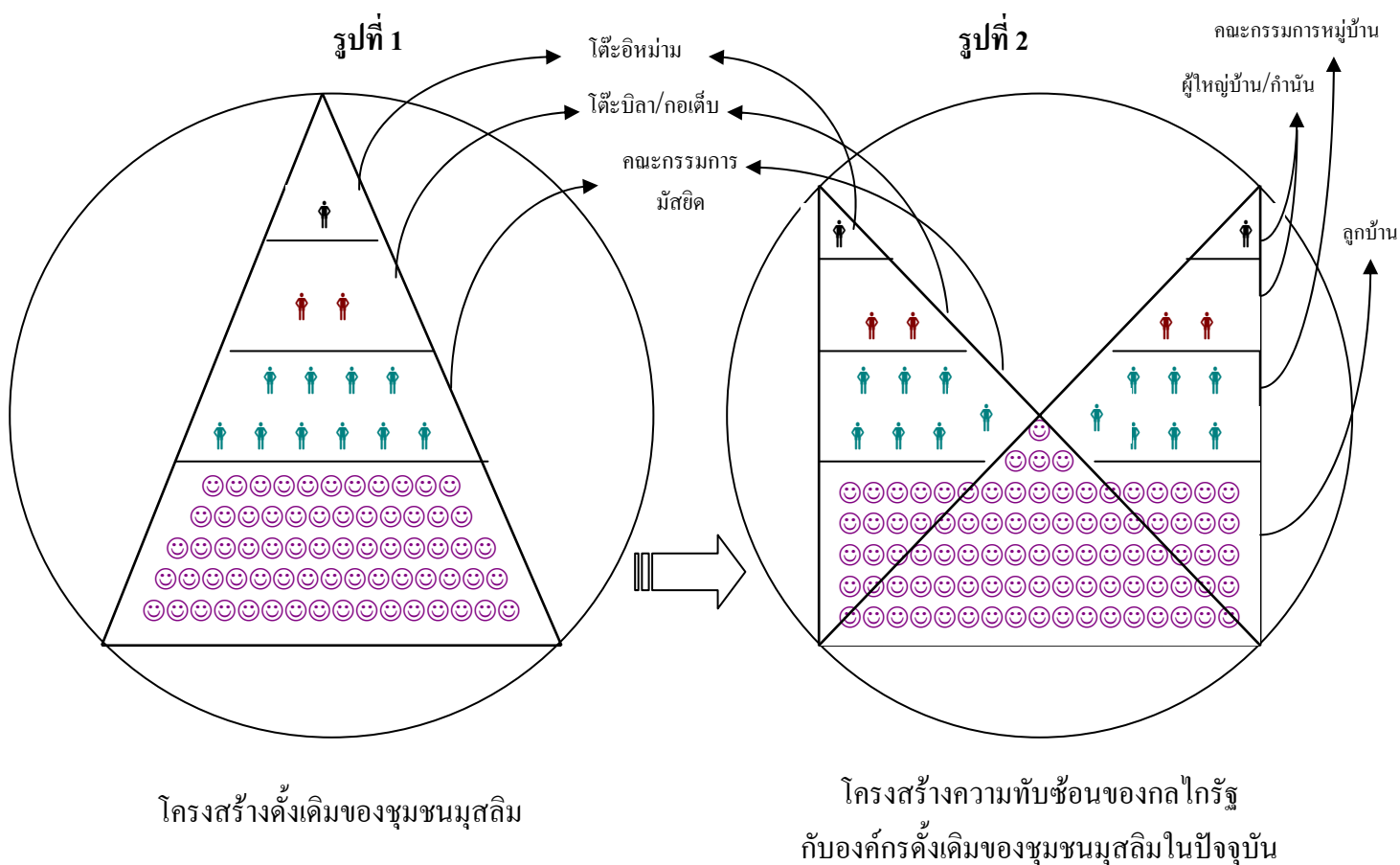
ชุมชนดั้งเดิมของสังคมไทยส่วนใหญ่สามารถปรับตัว ปรับบทบาทของกลไกองค์กรภายในของชุมชนให้สนิทแนบแน่นเป็นเนื้อเดียวกันกับกลไกและโครงสร้างที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ที่เรียกว่าการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน..... แต่ในชุมชนมุสลิมหาเป็นเช่นนั้นไม่ นี่คือการปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เท่าที่ผู้เขียนได้พบเห็น อยากนำเสนอภาพของปรากฏการณ์ เพื่อผู้ที่สนใจและมีส่วนในการช่วยกันแก้ไขปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้นำไปประกอบในการแก้ไขปัญหาในระยะยาว เพื่อความสงบสุขของพี่น้องในชุมชนและการพัฒนาที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ภาพโครงสร้างดั้งเดิมของชุมชนมุสลิม

ชุมชนมุสลิมจัดโครงสร้างการปกครองชุมชน อิงอยู่กับหลักคำสอน เพราะศาสนาอิสลามไม่ได้แยกออกจากวิถีการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องๆ เป็นส่วนๆ แต่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทุกมิติของการดำเนินชีวิต (way of life) และเกี่ยวโยงส่งผลต่อการดำเนินชีวิตบนโลกนี้ (ดุนยา) และโลกหน้า (อะแกร์ส) ซึ่งเป็นเรื่องที่เราจะได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจด้วยความเคารพและให้เกียรติในความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ว่ามีพี่น้องร่วมสังคมไทยเราจำนวนหนึ่งที่อยู่ร่วมบนผืนแผ่นดินเดียวกัน แต่มีความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาแตกต่างกัน เฉกเช่นเดียวกับพี่น้องที่นับถือศาสนาอื่นๆ

โต๊ะอิหม่ามส่วนใหญ่มาจากการเลือกตั้งของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ซึ่งคนที่ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นอิหม่ามของชุมชนจะต้องมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะที่สำคัญ คือมีความรู้ความเข้าใจต่อหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาเป็นอย่างดีหรือระดับใดระดับหนึ่ง ชุมชนจะพิจารณาว่าคนๆ นั้นเคยผ่านการศึกษาล่าเรียนศาสนาจากไหนบ้าง ซึ่งก็คือการได้มีโอกาสไปศึกษาตามปอเนาะ ที่มีโต๊ะครูเก่งๆ และใช้เวลาเล่าเรียนมาหลายปี ซึ่งก็มีทั้งภายในประเทศ ต่างประเทศ ในชุมชนใกล้เคียง หรือต่างจังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นจังหวัดที่มีโต๊ะครู มีปอเนาะไว้รองรับผู้ไปเรียนรู้อิสลามอยู่มากมาย นอกจากมีความรู้ทางศาสนาเป็นอย่างดีแล้ว วัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดก็เป็นจุดที่ชุมชนเฝ้าสังเกต และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องยาวนาน ก่อนที่จะตัดสินใจเลือกให้คนๆ นั้นขึ้นมาเป็นโต๊ะอิหม่ามปกครองดูแล และนำพาชุมชนของตัวเอง

หลังจากมีการปฏิรูประบบการเมืองการปกครองในรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา กลไกบริหารจัดการรูปแบบใหม่ได้ก่อตัวขึ้นอย่างแปลกแยกในชุมชนมุสลิมในยุคแรกๆ ท่านอิหม่ามอาวูโสเล่าให้ฟังว่า “ก็เป็นการหาคนในชุมชนไปทำงานร่วมกับรัฐบาล หากเปรียบเทียบกับชุมชนมุสลิมเป็นประเภทตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ก็คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่เราส่งไปทำหน้าที่นอกหมู่บ้าน กลับเข้ามาในชุมชนผู้ใหญ่บ้าน กำนันก็ต้องอยู่ภายใต้การดูแล ภายใต้การปกครองของอิหม่าม ซึ่งเป็นประมุขสูงสุดของชุมชนนั้นๆ

บทบาทของอิหม่ามในการปกครองดูแลชุมชน ล้วนอ้างอิงอยู่กับหลักธรรมคำสอนของศาสนา การให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดา ในรูปแบบของโรงเรียนคาริคา หรือการสอนตามบ้านของผู้อาวุโสในชุมชนจึงมีอยู่ทั่วไปและยาวนาน หากชุมชนมีเงื่อนไขดี (มีที่ดิน มีโต๊ะครูที่มีความรู้) ก็จะมีการสร้างเป็นปอเนาะไว้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้แก่คนทุกผู้ทุกวัย ที่สนใจใฝ่เรียนรู้ สังคมชุมชนมุสลิมไม่ได้โดดเดี่ยว จากสังคมภายนอก ที่แปลกแยกและแตกต่าง ผู้คนในชุมชนที่ออกไปประกอบอาชีพหลากหลายนอกชุมชน หลายๆ ครั้ง ทำให้การปฏิบัติศาสนกิจหย่อนยาน หรือการนำเอาสิ่งต้องห้าม สิ่งแปลกปลอมที่ขัดแย้งกับหลักธรรมคำสอนของศาสนา ชุมชนภายใต้การนำของอิหม่ามจะร่วมกันสร้างข้อตกลงขึ้นมาเป็นข้อห้ามของชุมชน ที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามที่เรียกกันว่า “สุกคุมฟากัต”

การพัฒนาองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นมา โดยเฉพาะกลไกตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กำหนดคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้สร้างความอ่อนแอและกัดเซาะองค์กรดั้งเดิมของชุมชนมุสลิมให้อ่อนแอลงทีละเล็กละน้อย โดยขบวนการเสริมอำนาจหน้าที่ ที่มุ่งเน้นให้กลไกผู้ใหญ่บ้าน กำหนดเข้าไปเสริมอำนาจของกลไกรัฐมากกว่าการปกป้องดูแลชุมชน ภาพความขัดแย้งระหว่างบุคคลร่วมชุมชน ที่มีอำนาจหนุนเสริมคนละรูปแบบ การแบ่งแยกกลุ่มคนในชุมชนที่ทำหน้าที่ในชุมชนมุสลิมออกเป็น 2 กลุ่ม (คณะกรรมการมัสยิดกับคณะกรรมการหมู่บ้าน) ล้วนสร้างริ้วรอยของความขัดแย้ง ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป นี่คือการอีกโจทย์หนึ่งที่สำคัญ ที่ผู้มีส่วนในการรับผิดชอบที่จะสร้างให้สังคมชุมชนสงบสุขและเข้มแข็งอย่างยั่งยืนควรจะได้หยิบยกขึ้นมาพิจารณาและหาหนทางแก้ไขให้ถูกต้อง